

льність Державного комітету фінансового моніторингу, який збирає та аналізує інформацію про сумнівні операції клієнтів, що, згідно з вимогами законодавчих актів з питань боротьби з відмиванням коштів, надходить каналами зв'язку від банків, фондових бірж, кредитних спілок, страхових компаній, професійних учасників ринку цінних паперів¹. Проте необхідним є подальше її удосконалення через включення до системи моніторингу, як складової, групи індикаторів, які виконують роль сигналів дисбалансу фінансової системи, який пов'язаний із трансграничним рухом фінансових активів. Розробка таких показників та моделей для прогнозування критичних станів фінансової системи, яка інтернаціоналізується прискореними темпами є актуальним завданням фінансової науки.

Забезпечення сприятливих умов для зростання рівня капіталізації фінансових ринків за умов поглиблення фінансової інтеграції, передбачає також необхідність співпраці щодо розробки наглядовими органами дієвих процедур зі своєчасного виявлення ризиків спаду капіталу фінансових установ до рівня, нижчого за встановлений мінімальними вимогами, та ефективних процедур впливу на них для відновлення необхідного для забезпечення ризиків рівня капіталу. При цьому особливої уваги потребують питання управління ризиками, які зможуть знизити рівень ліквідності та платоспроможності фінансових установ, удосконалення методик оцінки ризиків, які використовуються незалежними агентствами, вимоги прозорості інформації щодо невиконання зобов'язань контрагентів, удосконалення наглядового потенціалу наглядових органів.

Висновки. Відкритість національної економіки посилює тенденцію прискореної лібералізації міжнародного руху капіталу та взаємодії з учасниками європейського

фінансового простору, як наслідок посилюється участь національних учасників фінансової системи у процесах регіональної фінансової інтеграції. За умови недокапіталізації вітчизняної кредитно-фінансової системи приплив іноземного капіталу та полегшення доступу до ємних європейських фінансових ринків має потенціал позитивного впливу на процеси економічного розвитку. Водночас, для забезпечення більшої гнучкості фінансової системи необхідно враховувати загрози регіональної фінансової інтеграції та задля їх послаблення розвивати такі форми координації діяльності у фінансовій системі, як запровадження спільних стандартів у сфері регулювання та нагляду, поширення ефективних методів оцінки фінансового стану та управління ризиками.

1. Спільний європейський економічний простір: гармонізація магарегіональних суперечностей: Монографія; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, В.І. Чужикова. – К., 2007.; Науменкова С.В. Забезпечення стабільності функціонування фінансових систем в умовах глобалізації: формування нової парадигми // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Євроінтеграційний курс України: фінансовий вимір. – 2006. – Вип. 3 ч. 1. – с. 58-64. 2. European Union foreign direct investment yearbook 2007 // <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/> – p.82. 3. Огляд угод злиттів та поглинань: Україна у 2006 р. // www.pwc.com. 4. European Covered Bond Fact Book. 2nd Edition // ECBC Publication. – August 2007 // www.hypo.org 5. Иностранные банки скупят Украину за три года // Экономические новости // www.economic-ua.info, [14/05/2007 11:01] [Банки] 6. *Rodrik, D* (1999) Where Did All the Go? External Shocks, Social Conflict and Collapses // *Journal of Economic Growth* 4 (4) 385-412. 7. оклад о глобальной финансовой стабильности. Бюллетень о состоянии финансовых рынков. 29 января 2008 года // www.imf.org – с. 2. 8. Там же, с. 4. 9. Глобализация и национальные финансовые системы. Под ред. Дж. Хансона, Дж. Хонохана, Дж. Маджони. Пер.с англ. – М., 2005. – с.281. 10. План дій Україна – Європейський Союз // www.me.gov.ua/ 11. Основні принципи ефективного банківського нагляду // Папери Базельського комітету з питань банківського нагляду. Жовтень 2006. 12. Звіт про виконання Плану дій "Україна – Європейський Союз" // www.me.gov.ua.

Надійшла до редколегії 19.06.2008

РЕГІОНАЛІЗМ У ВИЗНАЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ КРАЇНИ

В. Рокоча, д-р екон. наук, проф.

МОТИВАЦІЇ ТА МОДЕЛІ МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Обґрунтовано вибір пріоритетів інтеграційної політики країни на основі аналізу інтеграційних устремлень країн, що об'єднуються. Дана кількісна та якісна оцінка моделі мульти-регіональної торгівлі для європейського та латиноамериканського регіонів.

The choice of the priorities of the country's integration policy argued based on analysis of integration motives of countries, which are uniting. A quantity and quality assessment of the multi-regional trade model done for European and Latin-American regions.

Вибір пріоритетів інтеграційної політики є тоді доцільним й обґрунтованим, коли враховує не лише накопичений світовий досвід, а й має за основу теоретико-методологічні підходи, які уможливають моделювання всього процесу. Хоча ті, хто хотів би інтерпретувати зміст та зміни в європейській інтеграції як планомірні та логічні, був би розчарований: немає очевидного і від початку сумісного "плану будівництва" об'єднаної Європи, в якому були б визначені тема, мета та бажані спільності. Натомість, підкреслює німецький вчений У. Браше, після другої світової війни європейська інтеграція наслідувала "принципу Моне", відповідно до якого національні держави окремими маленькими кроками

рухалися спільно там, де в тодішній історичній ситуації це було прийнятним для всіх учасників. Такий прагматичний образ дій мав сенс, оскільки плани, очікування та побювання країн-членів у вищій мірі були гетерогенними [1]. За сучасних умов він не має сенсу: емпіричний пошук інтеграційної моделі для економічного середовища, яке вже розвивається відповідно інтеграційно-глобалізаційних тенденцій, містить у собі додаткові ризики як політичного, так і економічного характеру і супроводжується додатковими витратами, які можуть перетворитися на реальні втрати політичного іміджу країни та уповільнення темпів її економічного розвитку. Створення теоретичної моделі є кращим шляхом для обґрунтування вибору інтеграційних пріоритетів. Більше того, така модель має містити у собі також відповідь на питання "чи є альтернатива інтеграційному розвитку?"

Вперше відповідь на поставлене питання була сформульована канадо-американським ученим Я. Вайне-

¹ Державний комітет фінансового моніторингу здійснює діяльність з боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму після набуття чинності Закону "Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом" і з 1 січня 2005 року набув статусу центрального органу влади.

ром, який у середині ХХ ст. висунув концепцію митного союзу. Запропонована ним модель митного союзу ґрунтувалася на визначенні кількісного ефекту мультинаціональної інтеграції, який проявляється у зростанні добробуту країн, що інтегруються за рахунок спеціалізації виробництва на основі наявних порівняльних переваг. У 1950 р. вийшла його праця "The Customs Union Issue: Carnegie Endowment for International Peace". В ній подано компаративний аналіз міжнародної торгівлі в умовах існування митного протекціонізму в кожній окремо взятій країні-суб'єкті торговельних відносин та в умовах усунення тарифів у взаємній торгівлі між окремими країнами і укладання між ними угоди про митний союз. До цього аналізу митний союз трактувався економічно наукою односторонньо – як крок до утвердження переваг вільної торгівлі у світовому масштабі, Я.Вайнер же довів, що мультинаціональне регіональне утворення спричиняє ефекти двоякого роду. З одного боку, об'єднання сприяє розширенню торгівлі між країнами-інтегрантами, і цей ефект є позитивним, з іншого – воно відвертає країни-інтегранти від ринків третіх країн, отже, викликає негативний ефект. За визначенням Я. Вайнера, яке широко використовується і нині, позитивний ефект є потোকостворюючим, оскільки проявляється у скасуванні обмежень у взаємній торгівлі країн-учасниць, що позитивно впливає на торгівлю цих країн і світову торгівлю в цілому; а негативний ефект – потোকвідвертаючий, бо зумовлює скорочення торговельних відносин з третіми країнами та переорієнтовує їх на партнерів по мультинаціональному угрупованню і цим відхиляє торгові потоки у країни з вищими витратами виробництва певних товарів, що зашкоджує спрямованій на парето-оптимальність алокації світових економічних ресурсів і негативно впливає на світову торгівлю.

Ці два різноспрямовані ефекти участі в регіональній інтеграції обов'язково мають враховуватися при обґрунтуванні можливого входження країни у мультинаціональне об'єднання. Це пов'язане, по-перше, з тим, що їх кількісне співставлення дає можливість виявити короткостроковий ефект від мультинаціональної інтеграції, тобто оцінити ринкову рівновагу до та після укладання інтеграційної угоди. По-друге, у довгостроковому плані названі ефекти створюють умови для отримання сукупного динамічного ефекту, який завдяки регіональній спеціалізації виробництва призводить до зростання добробуту країн. Крім того зниження трансакційних та інформаційних витрат, яке супроводжує цей процес, підсилює конкурентоспроможність підприємств всередині інтеграційного простору та на світових ринках, а трансфер технологій призводить до загального покращення інвестиційного клімату. Сукупна дія цих чинників позитивно впливає на народногосподарську продуктивність та міжнародну конкурентоспроможність регіону. Отже, якщо країни-інтегранти на момент створення мультинаціонального об'єднання мають ідентичні конкуруючі галузі народного господарства, які захищені митними тарифами, то утворення митного союзу є ефективним: зняття обмежень у торгівлі спричиняє реаллокацію економічних ресурсів і завдяки цьому виникають додаткові джерела національного й регіонального економічного зростання.

Емпірична перевірка висновків Я. Вайнера була зроблена американським вченим Б. Баласса на прикладі Європейського союзу. Емпірика засвідчила правоту Я. Вайнера. По-перше, євроінтеграція спричинила потোকостворюючий ефект: відбулося суттєве зростання обсягів торгівлі між країнами-інтегрантами (у 1959-1970 рр. цей показник був на 12,5 % вищий за аналогічний показник 1953-1959 р.) і еластичність попиту на імпорт з усіх країн зросла на 10 % (а по окремих галу-

зях і більше). По-друге, потোকвідвертаючий ефект був відсутнім: еластичність попиту на імпорт з країн-неінтегрантів не змінилася, до і після утворення об'єднання вона становила 1,6 %.

Таким чином, інтеграцію у регіональне мультинаціональне середовище не слід трактувати як самоціль, вона є засобом реалізації глобальної мети розвитку людського суспільства – зростання добробуту національних, а втім і світової економіки. Це означає, що передумовою інтеграційних устремлень країн виступає і має виступати утилітаризм як міркування корисності, що опосередковуються поведінкою суб'єктів, спрямованою на отримання вигашу від об'єднання незалежних регіональних складових у системне ціле [2]. Цей принцип і має бути визнаний провідним при побудові альтернативних моделей регіонального мультинаціонального розвитку та виявленні переваг кожної з них.

Загалом в економічній теорії розрізняють два підходи, що складають основу механізму інтеграційного утилітаризму: функціоналістичний та нео-функціоналістичний. Обидва підходи орієнтовані на реалізацію функціонального призначення інтеграції як засобу економічного розвитку і зростання, засадничі ж передумови шляхом є специфічними. В основі функціоналістичного інтеграційного підходу лежить стабільність соціальної згоди, а саме співтовариство розуміється як соціо-психологічна єдність, в якій технологічний та економічний розвиток виступають каталізаторами прогресу інтеграційного процесу. На противагу цьому в нео-функціоналістичному підході визначальним фактором визнається конкуренція інтересів урядів, політичних партій, груп інтересів, які дбають про свої вигоди, що трактується як чинник гальмування процесу інтеграції. Відтак інтеграція протікає через конфлікти менеджменту у плюралістичному суспільстві [3]. З позиції нео-функціоналістичного підходу інтеграційний процес розглядається як комплексний, бо регіональна інтеграція в цій концепції являє собою не лише друге – краще – рішення, вона може мати також різні наслідки для різних економічних суб'єктів, галузей та держав-учасниць як цілого.

На практиці також виділяються два принципові підходи до регіонального блокування: *блокування De-facto* та *блокування De-jure*. Блокування *De-facto* означає утворення мультинаціонального об'єднання внаслідок розвитку ринкових відносин, тобто природним шляхом через ущільнення обміну товарами та послугами, а також зростаюче переплетіння капіталу. Таке блокування класифікується як функціональна інтеграція, бо йде від самих підприємств, що вбачають переваги в ущільненні виробничих і збутових просторів [4]. За цих умов роль інтегратора виконує ринок. Щодо блокування *De-jure*, то воно класифікується як інституціональна інтеграція, оскільки інтеграційний процес бажаний політично і містить у собі створення спільних інститутів, яким передаються національно-державні компетенції. При цьому виді блокування окремі держави об'єднуються в регіонально обмежений економічний простір на основі договору.

Незважаючи на те, що досягнення глобальної мети – зростання добробуту завдяки інтеграційному розвитку – може бути пояснено двома концепціями і на практиці досягається двома різними шляхами, в кожному випадку генеральна мета мотивується однаково. По-перше, політично, по-друге – економічно. Політичну мотивацію можна представити як форму реалізації політичної сили та політичної волі, яка виявляється насамперед у прагненні політичної стабільності та у намаганні посилити міжнародні позиції, економічну – як намагання вирішити проблему максимального використання зовнішнього чинника економічного розвитку та зростання. В ідеалі

співвідношення політичних та економічних мотивів залежить від типу мультинаціонального об'єднання: перші складають домінують в інституціональній інтеграції, другі – у функціональній.

Важлива риса політичних мотивів полягає в тому, що в контексті входження в інтеграційне об'єднання країни можуть знехтувати економічними запереченнями стосовно інтеграції, що швидко розвивається, оскільки для них цей вступ є корисним насамперед з внутріполітичної точки зору. По-перше, зростаюче переплетіння декількох народних господарств сприяє створенню і підтриманню політичної стабільності як у кожній з країн-інтегрантів, так і у відповідному регіоні. Підготовка європейського інтеграційного процесу, наприклад, мала своїм провідним мотивом уцілювання та стабілізацію відносин між Францією та Німеччиною. По-друге, для економічно менш розвинених країн визначальну роль при прийнятті рішення про участь в інтеграційному процесі можуть відігравати політичні мотиви, пов'язані, з одного боку, з очікуваннями посилити свою незалежність і міжнародну позицію порівняно з іншими народними господарствами або інтеграційними просторами, з іншого – зміцнити свою вагу при проведенні різних багатосторонніх переговорів. Прикладом тому можуть бути інтеграційні спроби в карибському регіоні та в Латинській Америці. Посилення міжнародних позицій було метою і в Асоціації держав південно-східної Азії. Цими політичними мотивами можна пояснити також утворення НАФТА, яке відбувалося на фоні загальмування Уругвайського раунду ГАТТ.

Щодо економічної мотивації, то вона є похідною від сукупності економічних інтересів суб'єктів інтеграційного простору і як така характеризує напрямки досягнення глобальної мети регіонального утворення. По-перше, це зниження трансакційних та інформаційних витрат: оформлення єдиного інтеграційного простору прямо пов'язане з усуненням трансакційних та інформаційних витрат, які обумовлені митними та прикордонними формальностями, а також різними рамковими умовами функціонування господарських суб'єктів.

По-друге, максимізація вигод від спеціалізації: усунення торговельних обмежень веде до спеціалізації на тих вітчизняних продуктах, які виявляють ознаки порівняльних переваг. Відповідно відбуваються зміни у структурі народного господарства, які можуть або сприяти її поліпшенню, або розгортатися відповідно до теореми Т. Рибчинського. В обох випадках міжнародна спеціалізація спонукає зростання національного виробництва. Вигоди спеціалізації, закладені в прагнення до інтеграції, можуть також стимулювати підприємства з третіх країн до інвестування в утворений інтеграційний простір, що сприяє посиленню внутрірегіональної конкуренції і стимулює економічне зростання його суб'єктів.

По-третє, покращення алокації ресурсів: на звільненню від торговельних обмежень ринку ресурси країн-учасниць інтеграційного простору можуть використовуватися ефективніше, завдяки чому виникають додаткові джерела економічного зростання, яке врешті втілюється у зростання добробуту. Але якщо в інтеграційному процесі переслідуються мета звільнення від обмежень в регіональній торгівлі лише окремих товарів, то ресурси з виробництва для торгівлі з третіми країнами стануть відволікатися на користь виробництва для країн-членів угруповання. Звісно, така алокація, з точки зору світової економіки, буде асиметричною, але вона задовольняє регіональний інтерес. Поряд з ефективною алокацією великий ресурсний пул, зібраний в одному економічному просторі, дозволяє фокусувати обмежені ресурси, полегшує фінансування, зменшує ризикованість проєк-

тів і підвищує рівень продуктивного використання робочої сили. За цих умов швидше здійснюється трансфер ноу-хау та технологій.

По-четверте, використання ефекту масштабу: зростаючий завдяки усуненню/ пом'якшенню торговельних та інвестиційних обмежень ринок збуту, як правило, створює підприємствам умови нарощування доходів. Зниження витрат, що досягається внаслідок зростаючого ефекту масштабу, покращує конкурентні позиції підприємств інтеграційної галузі порівняно з пропозиціонерами з третіх країн. Водночас перерозподіл ресурсів та горизонтальна диверсифікація ведуть до розширення палітри продуктів, що стають для споживачів більш прийнятними. Як наслідок – посилення ринкових конкурентних структур та зростання числа потенційних або фактичних носіїв попиту, спонукання підприємств до усунення зовнішніх до їх діяльності неефективностей та до пошуку інновацій.

По-п'яте, покращення умов торгівлі країн-інтегрантів: позитивна дія економічної інтеграції завдяки розширенню виробництва всередині інтеграційного об'єднання може привести до зниження імпорту з третіх країн, що супроводжуватиметься при одночасно високому значенні інтегрованого ринку для світового ринку падінням світових ринкових цін.

Поряд з економічними та політичними мотивами економічний ефект регіональної інтеграції залежить від існуючих природних бар'єрів, які потенційно уповільнюють процес інтеграції. Серед них (1) соціальні і культурні особливості, як мова та різниця в уподобаннях споживачів на регіональних та національних ринках; (2) просторова та культурна віддаленість між учасниками ринку, завдяки чому економічний обмін між окремими країнами може протікати з ускладненнями; (3) витрати переговорів та угод в чужій суспільній та правовій системі можуть бути причинами тому, що входження у ринок іноземних пропозиціонерів є важчим, а можливості розширення трансграничної економічної активності зменшуються.

Реалізація політичних та економічних мотивів регіонального блокування та усунення природних бар'єрів призводять до утворення єдиного регіонального економічного простору, що і сприяє отриманню країнами-інтегрантами очікуваного економічного ефекту.

Економічний ефект, який досягається завдяки регіональному блокуванню, на підприємницькому рівні проявляється в тому, що виробники, які раніше повинні були обмежуватися – щонайменше субоптимально малими – внутрішніми ринками, завдяки утворенню єдиного міжнародного (регіонального) ринку можуть досягати оптимальних розмірів підприємств і спеціалізуватися, а використавши ефект масштабу, вони можуть знизити витрати і ціни. При зниженні цін товарів може зростати попит, що виступить чинником економічного зростання країни-інтегранта. Водночас оскільки ефект на підприємницькому рівні має місце в кожній з країн регіонального блокування, то витрати держав (як економічних суб'єктів та суб'єктів економічної політики) будуть, як і у випадку з виробниками, демонструвати тенденцію до зниження: пропозиціонери із-за кордону, використовуючи ефект масштабу, знижують ціни, як наслідок державний борг та податкове навантаження можуть зменшуватися. Таким чином, економічний ефект регіонального блокування веде до зростання добробуту і справа полягає в тому, аби визначитися в типах та регіональних напрямках блокування з метою максимізації ефекту шляхом найбільш повного врахування політичних та економічних мотивів і природних бар'єрів.

В теоретичному аналізі мотивації інтеграційних процесів використовуються дві основні методики: якісний аналіз, який спирається на графічні моделі, та кількіс-

ний. Якісний аналіз є достатньо добре апробованим і через те широко відомим. Кількісний же аналіз перетворився на центр уваги політиків і дослідників останніми часами. Це пояснюється прагненням країн мати теоретико-методологічне обґрунтування альтернатив інтеграційного розвитку, оскільки дозволяє представити модель мультирегіональної інтеграції.

В основі кількісного аналізу лежить модель часткової ринкової рівноваги, яка змальовує рівновагу на певному ринку, а також вплив змін політичних параметрів на цю рівновагу. Події на всіх інших ринках в моделі часткової ринкової рівноваги подаються як данні і незмінні. Виходячи з цього, Сміт та Венаблес у 1988 р. побудували своє дослідження для Європейського внутрішнього ринку. Зв'язки між ринками, як і ефект доходу в їх аналізі залишилися недоторканими, хоча вперше їх прагнув дослідити ще в XIX ст. Вальрас. У 50-х роках минулого століття Дебрю, Арроу та Маккензі довели існування загальної рівноваги, а у 1969 р. Скарф запропонував алгоритм, завдяки якому стало можливим одночасно розв'язувати велике число рівнянь, як то є в моделі загальної рівноваги, запропонованої Вальрасом. Відтоді модель загальної рівноваги перетворилася на прикладну модель загальної рівноваги. Наприкінці 70-х років XX ст. на основі теорії недосконалої конкуренції і ефекту доходів було створено модель мульти-регіональної торгівлі, яку можна представити як основу моделі регіонального економічного блокування або регіональної економічної інтеграції. Характерна риса цієї моделі полягає в тому, що модель є загальною, а не прогнозуною, тобто вона дозволяє дати відповідь на питання "що було б, якби" і лише порівнює стан знайденої рівноваги, а не шлях пристосування до неї. Проте і в такому вигляді вона може слугувати підґрунтям для вироблення країною рішення щодо ефективності її участі в тій чи іншій мультинаціональній економічній інтеграції.

Отже, модель мульти-регіональної торгівлі. В моделі йдеться про так звані товари Армінгтона – гомогенні товари, які за своїм походженням є недосконалими субститутами. З точки зору міжнародної торгівлі, недосконалі субститути характеризують внутрішньогалузеву торгівлю і оскільки ця торгівля є прерогативою передусім взаємної торгівлі розвинених країн, то модельоване інтеграційне об'єднання складається з країн приблизно однакового рівня економічного розвитку (відносно високого). Політична змінна в моделі – переважно мито та нетарифні торгові обмеження, які, відповідно до вимог СОТ, можуть бути підраховані як митні еквіваленти. Власне в цих моделях йдеться про створення зони вільної торгівлі, тобто про той тип мультинаціонального блокування, інтеграція в який є для України актуальною.

Сьогодні існує декілька моделей мульти-регіональної торгівлі. Найбільш поширені з них – модель вступу ЦЄ країн до ЄС та модель можливого вступу Чилі до МЕРКОСУР або до НАФТА. Щодо першої моделі, то результати, отримані за її допомогою, є досить добре відомими і реальне членство цих країн в ЄС знімає актуальність її розгляду. До речі, фінські економісти використали прикладну модель загальноекономічної рівноваги для аналізу наслідків формування єдиного європейського економічного простору. Модель була створена за часів ЄС-15, але будувалася для ЄС-25 і передбачала два сценарії: сценарій "розширення" та сценарій "зона вільної торгівлі". Модель показала, що якби було реалізовано перший сценарій, то ЄС-15 отримали б незначну торгову вигоду, Центральноєвропейські країни – більш суттєву, країни СНД мали б хоч і слабкий, але все ж позитивний результат. За реалізації другого сценарію зона вільної торгівлі ЄС – СНД була б не вигідною для розширеної Європи,

слабо негативною для решти світу і дуже вигідною для країн СНД [5]. В контексті нашої теми це моделювання навряд чи можна використати, оскільки в ній йдеться про методику обґрунтування вибору Україною моделі потенційного інтеграційного розвитку, яка включає в себе, поперше, регіональну визначеність, по-друге, тип інтеграційного об'єднання. Саме тому інтерес представляє модель можливого вступу Чилі до МЕРКОСУР або до НАФТА, адже вона дозволяє порівняти два можливих варіанти інтеграційного розвитку. Крім того, модель заслуговує на увагу через те, що, за однією з існуючих в Україні точок зору, ринкова трансформація України здійснюється латиноамериканським шляхом.

Модель вибору інтеграційного пріоритету Чилі було представлено у 1997 р. Харрісоном, Рутерфордом та Тарром. Як основоположне припущення, в моделі було виділено 11 регіонів (Чилі, Аргентина, Бразилія, решта Південної Америки, США, Канада Мексика, Центральна Америка та Кариби, Європейський Союз (15), Японія, решта світу) і 24 сектори народного господарства (наприклад, лише сільське господарство поділялося на 9 секторів.). Решта припущень складається, з одного боку, з традиційних для побудови моделі міжнародної торгівлі, з іншого – зі специфічних, які необхідні саме для моделі мульти-регіональної торгівлі. До перших увійшли: 1) наявність проміжного виробництва; 2) використання в процесі виробництва лише первинних факторів, представлених працею, капіталом та землею; 3) повна мобільність факторів виробництва між секторами всередині країни і їх немобільність на міжнародному рівні; 4) виробництво описується виробничою функцією.

У групі специфічних припущень як основні було, поперше, виділено два носії попиту в кожному регіоні, які представлені єдиним репрезентативним споживачем, що максимізує свою корисність, і державою; споживання обох суб'єктів описувалося функцією корисності, по-друге, передбачено два варіанти еластичності – нормальну (середню) і низьку, при тому що сама еластичність характеризує, з одного боку, субститути між імпортом з різних регіонів, з іншого – субститути між агрегованим імпортом та вітчизняним виробництвом; за умови нормальної еластичності субститутів перший показник складає 30, другий – 15, за умови низької еластичності субститутів показники значно нижчі: відповідно 8 та 4, тобто відношення між обома показниками еластичності для обох варіантів залишалось незмінним, по-третє, всі торговельні бар'єри, включаючи нетарифні, розраховувалися у вартісних величинах.

Розв'язок Прикладної моделі загальної рівноваги для мульти-регіональної торгівлі Чилі – МЕРКОСУР та Чилі – НАФТА здійснювався через програму GAMS-MPSGE. Економічний ефект, який розраховувався як ефект добробуту, представлений одновідсотковим приростом добробуту (одновідсотковим приростом реального доходу на кожний майбутній рік), при різних імітаціях зовнішньоторговельної політики Чилі відносно МЕРКОСУР та НАФТА представлено в табл. 1. Ефект розраховано у відсотках до ВВП Чилі.

За результатами розрахунків, вступ Чилі в Угоду про зону вільної торгівлі не обов'язково повинен принести країні чистий позитивний економічний ефект. Якщо країна вступить у Північноамериканську зону вільної торгівлі, то і за умови нормальної еластичності субститутів, і за умови їх низької еластичності вона матиме зростання добробуту, при чому у випадку нормальної еластичності воно буде більшим. При входженні у МЕРКОСУР економічний ефект буде не просто нижчим, а навіть від'ємним у випадку нормальної еластичності. Основною причиною цього є зовнішньоторговельна політика в МЕРКОСУР, в якій відсутнє спільне зовнішнє мито.

Таблиця 1. Результати моделювання мульти-регіональної торгівлі для Чилі

Можливості політики (без та з митним податком)		Існуюча ставка ПДВ		Єдина ставка ПДВ		Податок на душу населення	Комбінований ефект єдиної ставки ПДВ та торговельної політики	
	Еластичності	Чистий ефект добробуту у %	Зміни ПДВ у %	Чистий ефект доб- робуту у %	Митні надхо- дження у % від ВВП	Чистий ефект доб- робуту у %	Чистий ефект доб- робуту у %	Митні надхо- дження у % від ВВП
ЗВТ з МЕРКО- СУР	Середня	-0,62	45	-0,40	1,7	-0,43	-0,19	1,8
	Низька	0,04	17	0,07	2,7	0,08	0,19	2,7
МС з МЕРКО- СУР	Середня	-0,95	52	-0,374	1,3	-0,73	-0,62	1,2
	Низька	-0,20	21	-0,22	2,5	-0,17	-0,14	2,5
ЗВТ з НАФТА	Середня	0,82	48	1,03	0,9	1,04	1,23	0,9
	Низька	0,30	26	0,31	2,1	0,38	0,43	2,1
ЗВТ із МЕРКО- СУР та 6 % мито	Середня	0,12	49	0,44	1,7	0,35	0,61	1,7
	Низька	0,06	38	0,11	1,7	0,13	0,21	1,7
ЗВТ з НАФТА та 6 % мито	Середня	1,46	45	1,72	1,1	1,70	1,89	1,1
	Низька	0,41	41	0,45	1,4	0,49	0,55	1,4
Одностороннє зменшення митного податку на 8 %	Середня	0,02	16	0,12	2,9	0,10	0,41	2,9
	Низька	-0,11	17	-0,08	2,7	-0,06	0,03	2,7
Одностороннє зменшення митного податку на 6 %	Середня	0,01	28	0,16	2,3	0,11	0,43	2,3
	Низька	-0,18	30	-0,14	2,1	-0,14	-0,04	2,1
Відсутність митного податку	Середня	-0,26	76	0,02	0	0,09	0,21	0
	Низька	-0,54	72	-0,45	0	-0,42	-0,37	0

Примітка: ЗВТ – зона вільної торгівлі, МС – митний союз

Вищий чистий позитивний ефект зберігається також у випадку інтеграції Чилі у Північноамериканську зону вільної торгівлі при умові збереження 6 % мита, при чому він має місце як для середньої, так і для низької еластичності субститутів.

Найгіршим з розрахованих для Чилі варіантів мульти-регіональної торгівлі є участь у митному союзі з МЕРКОСУР. І за середньої, і за низької еластичності субститутів чистий ефект доброту є від'ємним.

Велими цікавими є результати розрахунків щодо запровадження єдиної ставки ПДВ при різних напрямках мульти-регіональної торгівлі Чилі та різних імітаціях її зовнішньоторговельної політики. Уніфікація ставки ПДВ є однією з провідних вимог інтеграції у спільний ринок товарів та послуг, від її величини можуть залежати як обсяги митних надходжень до державного бюджету країни, так і чистий ефект доброту. Єдина ставка ПДВ в умовах входження Чилі у зону вільної торгівлі, створеною як НАФТОЮ, так і МЕРКОСУР, введе до більшого приросту доброту, ніж індивідуальна, тобто існуюча, ставка, а разом з інструментами зовнішньоторговельної політики (насамперед, запровадження спільного зовнішнього мита в МЕРКОСУР) веде хоча і не до значного, проте зростання митних надходжень. Отже, модель засвідчує, що спільне мито безпосередньо впливає на чистий ефект доброту – він зростає, митні ж надходження залишаються фактично без змін. Це означає, що інтеграцію не варто розглядати як джерело додаткових надходжень до державного бюджету, що пов'язане з утворенням спільного ринку. Інтеграційний ефект полягає у зростанні чистого ефекту доброту країни-інтегранта і залежить, по-перше, від типу інтеграційного об'єднання, по-друге, від регіональної визначеності країни-інтегранта, по-третє, від рівня еластичності субститутів. Врешті цей висновок говорить про те, що альтернативи інтеграційному розвитку немає.

Таким чином, обґрунтування вибору інтеграційних пріоритетів України має виходити з порівняння чистих економічних ефектів (ефектів доброту), які є результатами певних типів інтеграційного об'єднання (зона

вільної торгівлі або митний союз) та потенційних напрямків блокування (євроінтеграційний напрямок, євразійський або південний).

Якщо за тип інтеграційного об'єднання обирається зона вільної торгівлі, то додатковим критерієм вибору напрямку блокування може бути індикатор Сапіра, який показує ступінь переплетіння країни-претендента на членство в альтернативних інтеграційних угрупованнях та країн його членів у сфері торгівлі. Відповідно до основоположної тези Сапіра, краще функціонування внутрішнього ринку повинне привести до зростання частки імпортованих товарів у вітчизняному споживанні, а відтак інтенсивність інтегрованості країни в те чи інше об'єднання зростає, якщо частка внутрішнього споживання у внутрішньому виробництві падає [6]. Порівняння частки товарів, імпортованих з альтернативних інтеграційних угруповань, у вітчизняному споживанні, розраховане в динаміці покаже зміни в інтеграційній тенденції і тим самим визначить об'єктивні основи інтеграційного розвитку.

Якщо ж обирається митний союз, то його ефективність буде залежати, по-перше, від співвідношення поточкостворюючого і поточквідвертаючого ефектів, по-друге, від рівня залежності країни-претендента від зовнішньої торгівлі з країнами економічного блокування. За Вайнером, такий союз буде більш ефективним у випадку входження в те угруповання, відносно до якого на момент інтеграції ідентичні галузі виробництва в країні-претенденті були захищені тарифами. І чим нижчою буде залежність від зовнішньої торгівлі претендента, тим економічний ефект від інтеграції буде для нього вищим.

1. *Brasche U.* Europäische Integration. Wirtschaft, Erweiterung und regionale Effekte. – München, 2003. – S. 11. 2. *Blank J.* Internationale ökonomische Integration von der Freihandelszone zur Wirtschafts- und Währungsunion. – München, 1998. – S.35. 3. Там само, с.36. 4. *Haas H.-D., Neumair S.-M.* Internationale Wirtschaft. Rahmenbedingungen, Akteure, räumliche Prozesse. – München, 2006. – S. 267. 5. *Денисюк В.* Единое европейское экономическое пространство как фактор устойчивого экономического роста в Украине //Економічний часопис. – 2003. – № 9. – С.22. 6. *Sapir.* The effects of Europe's Internal Market program on production and trade: A first assessment, in: *Weltwirtschaftliches Archiv*, H.3, 1996, S. 457-475.